

Animalia » Arthropoda (fyllum) » Pancrustacea (subfyllum) » Hexapoda (klasse) » Insecta (subklasse) » Lepidoptera (orde) » Papilionoidea & Hesperioidea (superfamilies)

PAPILIONOIDEA & HESPERIOIDEA - DAGVLINDERS

KARS VELING & CHRIS A.M. VAN SWAAY

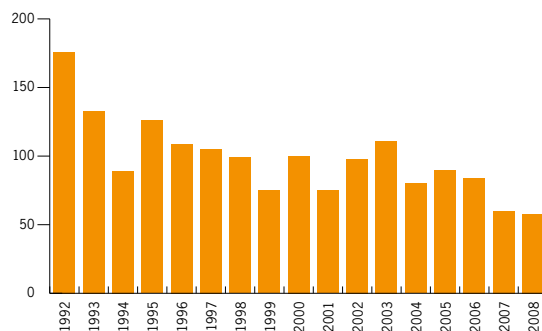
NEDERLAND 78 gevestigd, 4 trekvlinders

WERELD ca. 17.500 beschreven

Dagvlinders zijn de bekendste en bij het algemene publiek meest populaire insecten. In Nederland zijn vertegenwoordigers van vijf families aanwezig: dikkopjes (Hesperiidae), grote pages (Papilionidae), witjes (Pieridae), blauwtjes (Lycaenidae) en aurelia's (Nymphalidae). Alle volwassen dieren vliegen overdag en bezoeken bloemen om nectar te zuigen. Deze vlinders hebben vaak zeer mooi getekende vleugels, die in rust boven het lichaam tegen elkaar worden gehouden, vaak met de achtervleugels tussen de voorvleugels, of in twee richtingen uitgespreid worden. Dagvlinders zijn terrestrisch.

Cyclis

Na de paring worden bevruchte eieren één voor één of in groepen afgezet op of in de directe omgeving van de voedselplant. De rups (larve) eet van deze plant tot aan de verpoping, die meestal ook in de directe omgeving plaatsvindt. Uit de pop komt de volwassen vlinder. *Phengaris*-soorten zoals het gentiaanblauwtje *Phengaris alcon*, pimpernelblauwtje *P. teleus* en donker pimpernelblauwtje *P. nausithous*, laten zich als rups door steekmieren *Myrmica* meenemen naar het mierenest. Ze scheiden een stof uit die door de mieren wordt opgelikt en ze nemen de geur aan van de mierenlarven. De gehele levenscyclus van dagvlinders wordt in het algemeen

Trenddiagram dagvlinders. Jaarlijkse gemiddelde trend van alle gemeten soorten in het meetnet. Bron: De Vlinderstichting & CBS.

Bont dikkopje
Carterocephalus palaemon

Rups van eikenpage
Neozephyrus quercus

Groot koolwitje
Pieris brassicae

Rups van kleine vos
Aglais urticae

binnen 12 maanden voltooid. Er zijn echter ook soorten met één, twee of drie generaties per seizoen (februari-oktober), en in dit geval kan een complete cyclus binnen 8-10 weken volbracht worden.

Ecologie

De meeste soorten leven als larve van plantaardig materiaal. Vaak zijn soorten gespecialiseerd op één plantensoort of op meerdere soorten uit een plantenfamilie. De rupsen van *Phengaris*-soorten leven eerst van de vruchtbeginsels van hun waardplant, maar worden vervolgens door mieren geadopteerd en gaan dan deels over op het eten van mierenlar-

Tabel

De 24 dagvlindersoorten (standvlinders en onregelmatige standvlinders) die uit Nederland zijn verdwenen, inclusief het jaar van laatste waarneming; het jaartal tussen haakjes betreft de laatste waarnemingen van vermoedelijk zwervende individuen.

dwergdikkopje	<i>Thymelicus acteon</i>	1981
kaasjeskruidikkopje	<i>Carcharodus alceae</i>	1953 (2009)
kalkgraslanddikkopje	<i>Spialia sertorius</i>	1976 (1981)
verborgen boswitje	<i>Leptidea reali</i>	1958
groot geaderd witje	<i>Aporia crataegi</i>	1975 (2006)
resedawitje	<i>Pontia daplidice</i>	1953 (2008)
rode vuurvler	<i>Lycaena hippothoe</i>	1946
pruimenpage	<i>Satyrus pruni</i>	1971
dwergblauwtje	<i>Cupido minimus</i>	1984 (2009)
tijmblauwtje	<i>Phengaris arion</i>	1950 (1964)
vals heideblauwtje	<i>Plebejus idas</i>	1983
klaverblauwtje	<i>Cyaniris semiargus</i>	1974 (2009)
tweekleurig hooibeestje	<i>Coenonympha arcania</i>	1988
zilverstreephooibeestje	<i>Coenonympha hero</i>	1959
dambordje	<i>Melanargia galathea</i>	1982 (2009)
kleine weerschijnvlinder	<i>Apatura ilia</i>	1987 (1994)
grote ijsvogelvlinder	<i>Limenitis populi</i>	1995
rouwmantel	<i>Nymphalis antiopa</i>	1965 (2007)
moerasparelmoervlinder	<i>Euphydryas aurinia</i>	1982
woudparelmoervlinder	<i>Melitaea diamina</i>	1960
keizersmantel	<i>Argynnis paphia</i>	1980 (2009)
bosrandparelmoervlinder	<i>Argynnis adippe</i>	1976 (1994)
purperstreepparelmoervlinder	<i>Brenthis ino</i>	1962 (2004)
zilvervlek	<i>Boloria euphrosyne</i>	1959 (1992)

ven, naast het voedsel dat ze door de mierenwerkers krijgen aangereikt. Volwassen vlinders zuigen nectar uit bloemen en dit wordt soms aangevuld door het opzuigen van mineralenrijk water. Alleen het groot koolwitje *Pieris brassicae* is als 'plagasoort' te bestempelen. De larven leven bij voorkeur op de door de mens gekweekte koolsoorten en leven in groepen bijeen, waardoor er nogal wat vraatschade op kan treden. De meeste dagvlinders zijn juist nuttig, omdat ze een rol hebben in de bestuiving van plantensoorten, maar deze is beperkt vergeleken met andere groepen als bijen en zweefvliegen. Dagvlinders worden algemeen gezien als zeer welkome dieren in onze omgeving omdat ze zo mooi zijn.

Diversiteit

In de wereld zijn ongeveer 17.500 soorten beschreven (POGUE 2009), terwijl er nog zeker vele onbeschreven soorten zijn. Voor Nederland zijn er 78 gevestigde soorten (standvlinders en onregelmatige standvlinders), vier trekvlinders en 24 niet-gevestigde soorten gemeld (BOS ET AL. 2006). De Nederlandse populatie van de grote vuurvler betreft een endemische ondersoort, *Lycaena dispar batava*, die buiten De Wieden, De Weerribben en de Rottige Meente nergens anders ter wereld voorkomt.

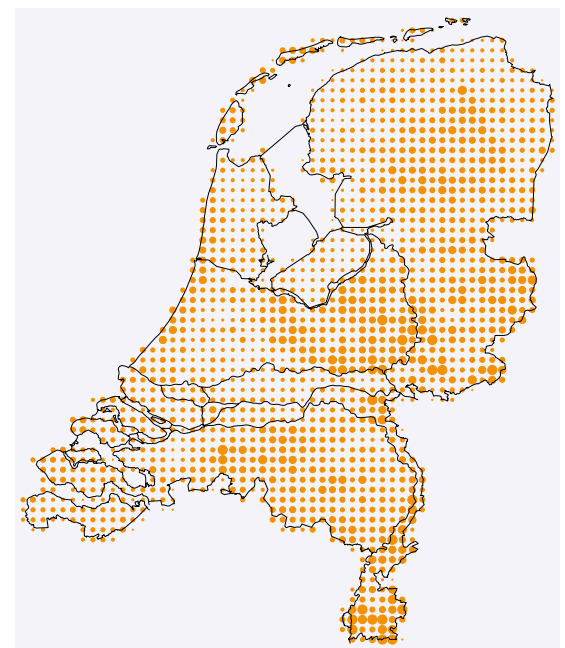
Voorkomen

De duinen, hogere zandgronden en het Zuid-Limburgse

heuvelland zijn soortenrijke gebieden. Binnen het 'meetnet dagvlinders' van De Vlinderstichting worden routes binnen een oppervlak van 0,5 ha geteld; het maximumaantal soorten per jaar op een dergelijke route was 32 in Zuid-Limburg. Per hectare kunnen soms enkele honderden individuen worden waargenomen (gegevens DE VLINDERSTICHTING). Dagvlinders vormen een sterk bedreigde diergroep: maar liefst 24 soorten zijn uit Nederland verdwenen (zie tabel, BOS ET AL. 2006), enkele andere soorten lopen dit risico. Biotoopvernietiging, vermeting, verdroging en versnippering zijn oorzaken van deze achteruitgang. Vier voormalig verdwenen soorten hebben zich weer gevestigd in Nederland (BOS ET AL. 2006). Na het uitsterven in Nederland, zijn in 1990 het pimperlblauwtje *Phengaris teleus* en het donker pimperlblauwtje *P. nausithous* uitgezet in de Moerputten bij Den Bosch (NB) en hebben zich daar meer dan tien jaar voortgeplant. In 2002 is waarschijnlijk vanuit Duitsland het donker pimperlblauwtje teruggekeerd in het Roerdal. Daarnaast heeft het boswitje *Leptidea sinapis* zich vanaf 1993 weer vast gevestigd op de Sint Pietersberg en de soort lijkt zich langzaam te verspreiden naar andere gebieden. In 2009 is het kaasjeskruidikkopje *Carcharodus alceae* teruggekeerd en in Zuid-Limburg is voortplanting aangetoond. Er is ook een echte nieuwe soort te melden die door klimaatverandering tegenwoordig tijdelijk in ons land kan overleven: het geraniumblauwtje *Cacyreus marshalli* is in 1999 voor het eerst waargenomen in Zeeuws-Vlaanderen en in 2003 was er sprake van geslaagde voortplanting op twee plekken in Nederland. Aangezien de soort geen winterrust kent is blijvende vestiging in Nederland niet waarschijnlijk.

Determinatie

TOLMAN & LEWINGTON 1999, LAFRANCHIS 2009, WYNHOFF ET AL. 2009.

Aantal waargenomen soorten dagvlinders per 5x5 km tot en met 2009. Lineair geschaald; grootste stip: 54-67 soorten. Bron: De Vlinderstichting.